

Waspik.

Den 5^{den} Augustus 1896 bezocht ik de gemeente Waspik; te 9^{3/4} kwam ik aan het station Waspik aan, en werd ik in ontvangst genomen door de twee wethouders, van wie de jongste - de Graaf - een speech tegen mij hield. - Buiten het station stond een eerewachter van 22 paarden, benevens de harmonie! Er werd een stoet gevormd, en stapvoets ging het naar het Raadhuis van Waspik. - Ik had de twee wethouders doen plaats nemen in mijn rijtuig. -

Op het versierde raadhuis vond ik den burgemeester (Kamp); ik onderhield mij met hem en de wethouders tot aan de audientie. - Religiehaat bestaat gelukkig in Waspik niet; hoewel er op de ruim 300 zielen slechts ± 500 protestanten gevonden worden, is de wethouder ~~de~~ de Graaf protestant. -

Op mijne audientie verschenen de Roomsche geestel. ijheid, de dominee, Schoondermark, een gepsion. neerd officier van gezondheid der marine, - het hoofd der school, - de directeur van het post- en telegraafkantoor, - van Dort, de gemeentesecretaris, verloofd met de dochter van den burgemeester, - Jockin, de oud-burgemeester van Hooge-Overbeide, het bestuur van de Vereeniging Volkslijf en Volkvermaak onder de zinspreuk "Virtus nobilitat artem", met haren eerevoorzitter Dr. Freerichs (den vader van den Brosschen doctor Freerichs), - Schoenmakers, de gemeente-ontvanger, - en een drietal menschen, die mij raad kwamen innemen in bepaalde zaken, en die ik zoo goed mogelijk geraden heb. -

Na de audientie begeleidde de eerewachter mij naar het huis van den burgemeester; daar werd een eenvoudig ontbijt gebruikt. - Vervolgens draafden we te rug naar het gemeentehuis; daar vonden we de harmonie. - Met de harmonie aan het hoofd ging het nu stapvoets tot aan de grenzen van Waspik en Capelle. -

Het dagelijksch bestuur van Waspik deed mij uitgeleide tot aan Capelle. - Onderweg werd mij een bouquet aangeboden door het dochterfje van den Heer van Lon, lid

Waspik.

lid van den gemeenteraad en leerboier te Waspik. - De heer van Lon ligt over hoop met den haven gemeente raad en met den burgemeester en den secretaris. - Hij klaagde het dagelijksch bestuur bij mij aan bij mijnsire van 9 October 1895 n° 5; het bestuur der gemeente verdedigde zich te dezer zake bij mijnsire van 16 October 1895 n° 191. -

Ik weigerde in 1895 aan van Lon eene buitengewone vergoeding om ganzen te schieten; waaraan ik zijne beleefdheid te danken heb is mij een raadsel.

Blijkens het verslag, dat Klaserus uitbracht om teent de administratie van den secretaris en die van den ontvanger, was deze volmaakt in orde.

Den 14 October 1901 kwam ik weer in de gemeente; de wethouder de Graaf, die een scheepswerf had, is gefailleerd en heeft daardoor opgehouden lid van den Raad te zijn. Hij werd ^{als raadslid} weer vervangen door een Protestant; de oude verhouding tusphen Roomsen en Niet Roomsen is gelukkig blijven bestaan.

De bevolking van Waspik gaat veldruit in zielentel; het zijn vooral schippers, die weefproblemen, en zich vestigen in plaatsen, gelegen aan de groote vaart, Dordrecht, Rotterdam enz; de huishuur te Waspik is laag. -

Een naam van den raegvan Dr. Fredericus is bekend met de vaccinatie; hij is leraar en kan daarom weinig praesteren. - De genderkundige armenpraktijk wordt verder uitgeoefend door Dr. Claesjen, die daarvoor fgo van het bevoegde armbestuur trekt. - De klachten van de wedvrouw, Juffr. Keistra, zijn eigenlijk ongegrond; zij werd wel door het gemeentebestuur aangeleid, maar ze werd door den arme bebaald; ze kan deswege dus geen recht van reclame hebben tegen het gemeentebestuur, wel tegen het armbestuur.

Men w. raakten niet uitgespraakt over de voordeelen van het Zuider afwateringskanaal; al het vroegere knechtland was daarvoor boven water gekomen, en was daardoor aanvankelijk in waarde gestegen. -

Waspik.

Armaede kent men in Waspik niet. wie geen werk heeft, kan dat verkrijgen op de scheepstimmerwerken; vooral op die van Keitenberg.

Op mijne audientie verscheen slechts de secretaris en de ontvanger; ze hadden niets byzonderste vertellen. - De secre. ^{van Waspik} ^{harin} tevens candidaat notaris, en werkt ^{gewond} op de ~~de~~ lerk van loor van notaris Scholten te Gerechtvoldenberg; hij stelt zich voor later geheel naar een notarieel kantoor te verhuizen.

Na de audientie wandelde ik met den burgemeester en met den wethouder de Bont (wethouder Schenkels heeft een oogziekte en was niet verschenen) langs het "Kerkpad" naar "De Boven", en van daar weer naar Kouwens vaart. - "De Boven" is een gelukkig, sterk bevolkt door kleine kostwinnende menschen; zou de school te Waspik meer ~~uit~~ verhoogd maken worden, dan zou men daartoe niet overgaan, en liever eene nieuwe school bouwen te "De Boven". -

Op de grenzen van Waspik en Capelle vond ik eene oude scheidssteen, dtd. 1670, op welke de gemeente Waspik "Wassche" genaemd wordt.

Den 20 April 1905 kwam ik weer in Waspik. Per spoor was ik van Waalwijk naar Craanus donk gegaan. Behalve die gemeente berecht ik nog Vrijhoeve-Cappel, van waar ik naar Waalwijk terugreed.

Ik ~~had~~ verkleende audientie van secretaris van Dussel, dorp, die geen tijd meer heeft om bij notaris Scholten te gaan werken (in wiens secretarie er stendig zitriet, zooals ik dijk mij later rapporteerde). Hij is geheel op de hand van den burgemeester, bij al diens onbeiligheden in Waspik; volgens hent ^{van} Krimp het zachtste lammetje, ^{zijn} dat men zich kan denken.

De ontvanger Schoenmakers kunnen zijne opwachting maken en had niets byzonderste vertellen.

Daarna verscheen een drietal arme menschen, die hun nood levamen belegen, en die ik ongetroost moest loeten gaan.

Bij de laatste gemeenteraadsverkiezing (1903) was er veel verrijping. ~~De~~ De oude school was afgeleurd, en nu

Waspik.

was het de verdrag, of er eene groote, of twee kleine scholen zouden gebouwd worden. Het getuicht "De Boven" wilde een eigen school hebben. Nu de strijd beëindigt is door den bouw van eene groote school halfweg Waspik en De Boven is de vrede weer gekeerd; men geloof. Dat de in 1905 aftr., den raadleden bij enkele candidatuurstelling zullen herkozen worden. — De Raadleden wonen goed over de geheele gemeente verdeelt; drie wonen te De Boven, een te Schars en de anderen verspreid langs den weg van Kraamsdonk tot Capelle.

Het gemeentelijk archief moet nog al groot zijn; het zou geordend worden door van Dork, den voormaligen secretaris. Deze kreeg daarvoor een extra toelage van den Raad. Als voren hij met zijn werk gereed was, werd hij benoemd tot gemeente secretaris van Zuisfen. Sinds werd er aan het huishoudt niets meer gedaan; het huishoudt staat nog juist, zooals van Dork het plaatste, op zolder op verschillende rekken.

Gemeente had vroeger mooie gronden; om den bouw van de vroegere school en dien van het Raadhuis te kunnen betalen, werd alles voor f 24.000 verkocht.

Sinds de opening van den nieuwen laasmond werkt het zuiden afwateringskanaal niet meer zoo goed als vroeger. Als hij hoog oppervater, de waterstand op de rivier een zekere peil bereikt helpt (ik meer 1.60 st.), dan zou volgens M. en W. de machine niet meer in staat zijn om het water op te pompen.

De veldwachter krijgt nog eene gratificatie, ik heb gevraagd, dat men dit bij zijn traktement zal leggen.

Daar den bloei vooral van den scheepsbouw was er geen armoede geleden in Waspik. Ieder, die werken wil, kan daar werk vinden. Er worden daar groote schepen gebouwd, tot zelfs van 300 last (1600 ton; een last = 2000 v. l.) die tot f 40.000 kosten.

De verlooverij van v. Son werd mij genaemt als eene beparald goede zaak.

De naam Kamp schijnt in deze streken veel van te komen; de wethouder van Kraamsdonk heet Kamp; de burgemeester

Waspik.

van Waspik benevens twee van zijn raadleden heeten een zoo. Zij zijn van elkander geen familie. Ook de naam de Bont komt veel voor; de wethouder de Bont is een zwager van den landbouwer de Bont, die bij gelegenheid van de verkiezing tegen den directeur van het postkantoor te Waspik door de politie werd ingerekend en naar den Bosch werd gebracht, alwaar hij een zware straf tegen zich hoorde eischen, maar wegens gebrek aan bewijs werd vrijgesproken.

Den 30 maart 1909 kwam ik weer in Waspik; ik had te voren Kraamsdonk bezocht; was van daar naar Waspik gereden, en nam daar later weer den trein naar den Bosch.

Ik verleende audientie aan den secretaris, den ontvanger en aan een volentair ter secretarie; zij allen waken eenzijdig hunne opwachting maken en hadden niets byzonders te verhalen. Daarmee nog aan een paar menschen, die mij in hunne particuliere zaken en hulp en raad kwamen vragen.

Bij raadsverkiezingen gaat het in den regel nog al rustig toe; men verbreekt. Dat ten 1909 de verkiezing bij enkele candidatuurstelling zal aflopen.

Ik vernam nu de verklaring van het geheim ambt van de giften door den pastoor aan de gemeente: een erfplater, van ^{de erfplater} ~~de erfplater~~ de helft van zijn vermogen aan de kerk, de andere helft aan enkele familieleden, ^{twee} andere familieleden ^{zij heeten Albrecht} worden op kosten van gemeente als krankzinnig verpleegd; wanneer gemeente buigenlij geadviseerd had op verzoek kerkebeduur en ^{het lefstaats} mogen aanvaarden, was ~~dat~~ de vergoeding daartoe misfchien niet ^{en hoedende arme te vergoedingen of inderdaad} ~~verleent~~, en de schouder daartoe werd de gemeente ontsaande te vergoeden, gaf de pastoor vrijwillige bijdragen aan de gemeente.

Ik heb vroeger over het Raadslid van Son, omdat die zoo lastig is; men was recht te vreden, dat Gedepr. Stat. hem ten betongelijke had den gesteld in zake de garantie van de Kerk c. s. in een eventueel te kort op het telegraf van Son.

Waspik.

De jaarljksche veemarkten gaan byzonder goed; men brack aanvankelijk hooge prijzen uitgelopen, om de markt in stand te houden; die waren nu niet meer noodig, en waren daarom aanmerkelijk verminderd; op de laatste markt stonden 350 stuks vee aan de lijn en was er veel handel.

Van de twee veldwachters is er een buitengewoon goed; de andere drinkt. Deren laatste heb ik gelwaarschuwd om loek beher op te passen; als de burgemeester zich over zijn wangedrag tot mij wendde, zou ik gemoodtraakt zijn hem er uit te zetten en broodloos te maken.

Al was het op de drie scheepstimmerwerken niet zo druk als anders, ze gaven toch nog aan heel wat menschen een goed stuk brood.

Veel armoede wordt gelukkig in Waspik niet geleden.

Den 29 April 1912 kwam ik weer in Waspik; later bezocht ik nog Naamsdonk en Geertvriendenberg; ik deed den tocht van uit de Kleitogebosch.

Op mijne audientie verschenen van Schijndel, secretaris, en Schaepmakers, ontvanger van Waspik. De Heeren kwamen een voorstel te maken opzichthouding maken. — van Schijndel mocht om te zeggen tegen den wethouder de Vont; hij is bij hem aan huis, reeds van klein kind af aan. —

Ziek Oude Maasje wordt bevangen tot Waspik toe. —

Ziek Zuiders afwateringskanaal wordt bevangen; men is nog steeds dankbaar voor die uitstekende afwatering, waar door slecht sappig land groote waarde kreeg. — De hoai. bouwer op dat stuk, er is veel voldoende opbrengst, ± 6000 pond de hl. Alhoewel de prijzen zijn slecht; f 13. de 500 hl.; als men daar de kosten van bewerken afrekent, dan blijft nauwelijks f 50 per hl. A. over. Er zit bij heel wat landbouwers nog heel gewas van 1909, 1910 en 1911. — Om betere opbrengsten te verkrijgen, worden heel wat hoailanden omgebouwd in beekland; wordt de hoaihandel niet beher, dan zal bin nen korte jaren heel geen hoailand meer in Waspik zijn. Een benedictie is echter, dat de kaden langs de polders niet erg hoog zijn, en daardoor bij hoog water overstromen;

Waspik.

dat is niet erg van hoailand, maar heel veel van beekland; men is dan ook hier en daar al druk bezig, met de kaden te ver., hoogten.

Geen spannende strijd bij gemeenteraadsverkiezingen.

Veel is haast heelenlael geordend; men hoort daarvan mede over een maand of vier geheel klaar te zijn.

De scheepswerken werkten in 1911 redelijk, in 1912 lag er toe buitengewoon druk. — Vooral veel reparatie werk; daaraan wordt het meeste verdiend. —

In Waspik is een uitgebreide schippersbevolking; er zijn zeker honderd schippersgezinnen; de menschen wonen op de schepen; van het onderwijs der kinderen komt maar weinig terecht.

Er is in Waspik veel gedwongen winkelnering. Baeser is de groote hantome d'affaires voor de Kroon. Hij koopt hooi voor de hoipers enz. — Baeser heeft een ^{doelwit} ~~toestel~~, die geluud is met een zoon van Kuytenberg, den eigenaar van de scheepswerf; alle boerger, alle arbeiders van de werf van Kuytenberg maken in den bakkerswinkel van den jongen Baeser kopen. — B. en W. vonden het heel erg. — Maar heere meening zou de Kroon een einde aan dezen keurigen toestand kunnen maken, maar hij doet het niet.

De leerloosrijen gaan slecht; het leger is goedkoop, de kinderen zijn duur; nog een zoos jaar, zou v. B. ongezond hebben, en hij moet zijne boerij sluiten.

De veemarkten blijven goed gaan; men geeft nog een premie van f 20 op iedere markt; voor ieder best krijgt hij die het aanvach een lot; aan het eind van de markt wordt bezefen die verschillende lakenhanders geloot wie de premie van f 20 krijgt.

Den 1 Augustus 1914 kwam ik weer in Waspik; tevens had ik Vrijhouw Cappelle en Cappelle bezocht.

Bij laatste raadsverkiezing heeft het erg gespannen, de scheepbouwer Kuytenberg, sinds jaren lid van den Raad, werd er afgekeerd, en vervangen door een arbeider.

De voortdurende inkwartiering werkt ellendig op den

Waspik.

geest der bevolking; de Amsterdamsche batalij. Hans bevatten vele intellectuele socialisten en anarchisten; dese maken propaganda; richten bonden op. enz. Van daar, dat Kuylenberg viel als Raadslid.

Han gemeenteraadsverslag was weinig werk gemaakt; aan de ~~oude~~ ordening van het oude archief was niets meer gedaan. De byzondere tijdsomstandigheden kregen van alles de schuld; ik heb den burg. meester daarover een reprimande gegeven. —

De distributie van de levensmiddelen wordt veel reuker, het welk verricht wordt onder leiding van den gemeente secretaris door een pr. meisje uit de gemeente, jongere zusters van den gemeente secretaris; zij zitten op de secretarie!

Er zijn nog ± 200 Melajische slachtoffers, waaronder 56 kinderen met 2 broeders. — Sleest allen worden door de Regering nog eenigszins geldelijk gestemd.

Er is nog maar één gemeente veldwachter, over wien men zeer tevreden is; de man is geheel draankvrij. —

De gemeente heeft het distributienet voor de elektriciteit gebouwd; nu er voorloopig geen stroom geleverd kan worden, denkt men er hard over het koper van de leidingen te verkopen; men kan daarvoor ± een halve ton verdienen. — Ik heb sterke critieken, om daarvan te besluiten; wie kan gemeente waarborgen, dat zij later tegen meer billijken prijs meer koper zal kunnen krijgen.

Den 4 Mei 1921 kwam ik weer in Waspik en in Vlaamsdonk.

Om in den woningnood te voorzien, werden voor f 63.000 negen woningen gebouwd. Ze moesten f 4. — huur doen, maar niemand wilde dat betalen. Ten slotte sloot men er met groote moeite in een week huur van f 3. — te bedingen.

Gemeente heeft het oude distributienet voor elektriciteit verkocht voor f 56.000 en daarmee f 26.000 verdiend. Het nieuw gebouwde distributienet, dat den 28 Dec. 1920 in gebruik werd gesteld, kostte

Waspik.

alles en alles f 44.000. — Er zijn 150 aansluitingen. — Waspik neemt deel in de waterleiding West Brabant men verwacht, dat dese zaak van de gemeente niets zal kosten, en dat het drinkwater ongeveer f. 20 de l³ zal kosten.

Men betaalt 6% hoofd. omslag.

De drie scheepswerven maken goede zaken; nieuwe schepen worden niet gebouwd; maar door dat de scheepvaart slap is, laten de schippers — die allen zonder eitzondering veel geld verdiend hebben — hunne schepen thans repareren, en daaraan woedt men verdund, dan aan den bouw van nieuwe schepen.

De leerlooierijen gaan slecht; de schoenmakerijen vrij goed. De hooiperserij is stop gezet; de Noon is overleden; zijne erven liggen met diens weduwe in proces.

Er zijn 105 schippers gezinnen in Waspik; 90 zijn Noomsch. Voorzoverre hunne kinderen niet in Waspik zijn, bezoeken zij de zeebaten te Engelen, Oef, Maerdijk, of Vluybergen.

De distributie der levensmiddelen is goed gelopen; over zij is de distributieschuld — thans nog f 30.000. — afgepast.

De mentaliteit van de bevolking is niet, wat zij zijn moet; de menschen zijn ontverden. Openlijk zijn er geen socialistten, maar velen zijn het in hun hart, zonder het te weten.

Het Zuiders afwateringskanaal voldoet goed voor de hooipolders van Waspik; in Capelle is wat teinbouw gekomen; de tinders in die gemeente zouden den waterstand 's winters liever wat lager hebben.

Een groote schade van de boeren is de prijs van het hooi met $\frac{2}{3}$ verminderd. Voor het allerbeste hooi doet vorig jaar f 50. — a f 60. gold, is thans niet meer dan f 16 tot f 20 te bedingen.

De ordening van het oud archief is nog niet gereed; de Raad stelt daarvoor f 1000. — beschikbaar. De ambtenaar, die er mede belast werd, de heer de Winter,

Waspik.

werd benoemd tot 1^{den} ambtenaar te Veerhel; een opvolger ~~was~~ moet nog benoemd worden.

Den 10^{den} juli 1924 kwam ik weer in Waspik. De geest van de bevolking is weer goed. Bij de laatste verkiezingen werden elf stemmen op een socialist reikgebracht.

De distributieschuld bedraagt nog f 8.500; in 1926 worden de laatste f 2.000 afgebet.

Het electrisch bedrijf gaf in 1923 nog een verlies van f 2116. Men gaat echter goed vooruit. De stroomafname in de eerste 5 maanden 1924 is beduidend hooger dan in de overeenkomstige maanden 1923.

De drinkwaterleiding opent in September naast de tarieven waarvoor het water zal geleverd worden zijn nog niet bekend. Financieel zal het wel een lange tijdens geschiedenis worden.

De scheepswerven van Neuytenberg gaan bijzonder goed; ze hebben zeker nog voor enkele jaren werk. Er werken 135 menschen, tegen veel te lage loonen; door elkaar (winter en zomer) verdienen de arbeiders gemiddeld niet meer dan f 12 in de week. — Bij scheepsbouw worden de kosten berekend op f 55 per ton. Een schip van 1000 ton kost dus f 55.000, enverschilling of het in Rotterdam gebouwd wordt, dan wel in Waspik. Maar in Rotterdam wordt aan loonen 60 tot 75 cent per uur betaald, en in Waspik 20 tot 45 cent. — De verdiensten zijn dus bij nieuwbouw buitengewoon hoog, — en bij reparaties nog veel hooger, omdat alle reparaties zoo buitengewoon duur worden berekend. —

De oude Neuytenberg is uit zaken; 5 zoons; twee strijven de scheepsherb in Naamsclonks veer, en drie die in Waspik. Alle vijf huishouders leven zeer luxueus; allen hebben een luxe auto (geen Fordje) enz. Maar in de inkomstenbelasting zijn ze voor nietige bedragen aangeslagen; de drie heeren in Waspik samen voor f 20.000.

Waspik

Volgens B. en W. zou de boekhouding veel te wensen over laten, en zouden de Vrijes accountants den waren staat van zaken niet kunnen vaststellen.

De arbeiders mogen geen lid van een bond zijn; dan krijgen ze hun ontslag.

Het burgerlijk armbestuur is zeer rijk; bezit aan grond f 165.000; aan effecten f 65.000. — Door de lage loonen, die Neuytenberg uitbetaalt, kunnen vele arbeiders er 's winters niet komen dan met steun van het armbestuur. Het is een schande!

Een van de zoons van Neuytenberg is lid van den gemeenteraad; B. en W. geven erg op hem af.

De hoaispers (Voer en van Drogen) heeft in 1923 drinkgewerk; zal dat ook in 1924 wel doen. Het hooi is goedkoop, maar loopt op in prijs f 12 tot f 15.

Voor overtuerschaaffing besteedde gemeente sinds 1 Januari 1924 f 624; van dat bedrag nam het armbestuur f 500 voor zijne rekening.

De exploitatie van arbeiderswerkingen kostte van Waspik in 1923 f 1253. —